ESKİ TÜRK EDEBİYATI SUNUMLARI -10-

XIX. YÜZYIL
ANADOLU SAHASI

XIX. YÜZYIL (ANADOLU)

KEÇECİZÂDE İZZET MOLLA	• DÎVÂN-I BAHÂR-I EFKÂR, DÎVÂN-I HAZAN-I ÂSÂR, MİHNETKEŞÂN, GÜLŞEN-İ AŞK
YENİŞEHİRLİ AVNÎ	• DÎVÂN, ÂBNÂME, MİR'AT-I CÜNÛN, ÂTEŞGEDE
LEYLÂ HANIM	• DÎVÂN
ŞEREF HANIM	• DÎVÂN
ÂDİLE SULTÂN	• DÎVÂN, TAHASSÜRNÂME, İFTİRÂKNÂME

KEÇECİZÂDE İZZET MOLLA

HAKKINDA KISA BİLGİLER

- İzzet Molla, bazı tarihçilerin "Osmanlı İmparatorluğu'nun Büyük Petrosu" diye tanımladıkları II. Mahmut'la aynı yıl, 1785'te, İstanbul'da dünyaya gelir.
- Aslen Konyalı bir aileye mensuptur. Babasının dedesi, keçecilik sanatıyla da iştigal etmiş olan Toprak Sokak Camiî İmamı Süleymân Efendi'dir.
- Zamanının usûlüne göre din ve fen ilimlerini tahsil ettikten sonra, ilmiye sınıfına girerek İstanbul'da Galata Kadılığına kadar yükseldi. Babası Sâlih Efendi vefat edince birçok sıkıntı çekti.
- Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın torunlarından bir hanımla evlendi. Bu evlilikten dört erkek çocuğu oldu. Bunlardan birincisi, Tanzimât devri sadrâzamlarından meşhur mason Fuâd Paşa'dır.
- 1825'te Mekke kâdısı, 1826'da ise İstanbul pâyesi verildi. Haremeyn, sonra 1827'de eyâlet tevzî defteri müfettişi oldu.
- Rus Harbine taraftar olmadığı için aynı yıl Sivas'a sürüldü. Sonra haklı olduğu anlaşılınca, affı için ferman çıkarıldı. Ancak ferman yoldayken, Ağustos 1829'da kırk dört yaşında vefât etti.

ESERLERİ

DÎVÂN-I BAHÂR-I EFKÂR

- İzzet Molla'nın Keşan sürgününden iki yıl sonra Şeyhülislâm Ârif Hikmet Bey'in teşvikiyle tertiplediği ve Mevlânâ'ya ithaf ettiği, gençlik yıllarına ait şiirlerin yer aldığı divan basılmıştır. Eser giriş kısmından sonra kasâid, tevârîh, tahmîs ve gazeliyyât başlığı altında dört bölümden meydana gelir.

DÎVÂN-I HAZÂN-I ÂSÂR

- Şairin Sivas sürgünü sırasında yazmış olduğu şiirlerini topladığı elli üç sayfalık küçük bir divandır. Nakşibendî tarikatının kurucusu Bahâeddin Nakşibend'e ithaf edilen eser İzzet Molla'nın ölümünden on iki yıl sonra yayımlanmıştır. Divanda devrin padişahı için yazılmış iki kaside, üç mesnevi, dönemin bazı olayları dolayısıyla düşürülmüş otuz beş tarih, kırk üç gazelle müteferrik tahmîs, şarkı, müseddes ve kıtalar mevcuttur.

ESERLERİ

GÜLŞEN-İ AŞK

- Şeyh Galib'in ünlü mesnevisi Hüsn ü Aşk'ta olduğu gibi sembolik isimlerle ilâhî aşkın anlatıldığı bu manzum hikâyenin kahramanları arasında İzzet Molla bizzat kendisine de yer vermiştir. "Feilâtün mefâilün feilün" kalıbıyla yazılan eser 290 beyitlik küçük bir mesnevidir. Hüsn ü Aşk'a nazîre olarak yazıldığı anlaşılmaktadır. İzzet Molla'nın henüz 27 yaşındayken kaleme almıştır.

MİHNETKEŞÂN

- İzzet Molla'nın Keşan'a sürgüne gönderilişini, orada çektiği sıkıntıları ve affedilip İstanbul'a geri dönüşünü anlattığı sosyal hiciv türünde bir mesnevidir. "Feûlün feûlün feûlün feûl" kalıbıyla yazılan eserin adı bazı araştırmacılarca "Mihnet-i Keşân" şeklinde de okunmuştur. İzzet Molla eserinde, sadece Keşan'a sürgüne gidişini ve bir yıl boyunca orada çektiklerini anlatmakla kalmamış, bu sırada uğradığı çeşitli yerleri, karşılaştığı ilginç tipleri, zengin bir folklor malzemesini de yazıya geçirmiştir.

YENİŞEHİRLİ AVNÎ

HAKKINDA KISA BİLGİLER

- Hayatı hakkında pek fazla bilgi yoktur.
- Şair Yunanistan'ın Yenişehir (Larissa) kentinde dünyaya gelmiştir.
- Asıl adı Hüseyin'dir.
- Özel öğrenim görerek yetişen Yenişehirli Avnî Arapça, Farsça, Rumca ve bir miktar Fransızca öğrenmiştir.
- Mevleviliği benimsemiş olan Yenişehirli Avnî, 1855 yılında Beşiktaş Mevlevihanesi Şeyhi Nazif Dede'nin kızı ile evlenmiştir.
- Bir ara dîvân kâtibi olarak Bağdat'a giden Yenişehirli Avnî tekrar İstanbul'a döndüğünde eşini ve oğlu Hüsameddin'i peş peşe yitirmesi nedeniyle kendini içkiye vermiş ve ömrünün geri kalan kısmını maddî ve manevî sıkıntılar içinde derbeder bir biçimde geçirmiştir.
- 1884 yılında İstanbul'un Üsküdar semtinde hayatını kaybetmiştir.

ESERLERİ

DÎVÂN

- Şairin bütün şiirlerini içerisinde topladığı sanılan eseri oldukça hacimli bir yapıya sahiptir.

ÂBNÂME

- Şairin Bahariye Mevlevihanesinde bulunduğu dönemde orada çekilen susuzluğu anlatmış olduğu eseridir. Sultan II. Abdülhamid'e sunulmuştur. Eser, manzum-mensur karışık haldedir. Dilekçe niteliğindedir. Suyla ilgili mazmunlara yer verilen eser edebiyat açısından oldukça ilgi çekicidir.

ESERLERİ

MİR'AT-I CÜNÛN

- Yenişehirli Avnî'nin hangi tarihte yazıldığı bilinmeyen bu eseri hem 19. yüzyıl Osmanlı toplumu hakkında sosyolojik tenkitleri, hem de toplumdan seçilen bazı tiplerin psikolojik tahlillerini içeren tamamlanmamış bir mesnevîdir. Eserde davranışları normal olmayan tipler mizâhî bir dille anlatılır. Şair mesnevînin girişinde eserin delilerle söyleşmek suretiyle vücûda geldiğini, eserdeki tiplerin gözlem ve tecrübeye dayalı olarak ele alındığını vurgular. Eseri ilim dünyasına ilk kez tanıtan Mehmet Çavuşoğlu olmuştur.

ÂTEŞGEDE

- Şeyh Galip'in Hüsn ü Aşk'ına nazîre olarak yazılmıştır. Ateş ve ateşle ilgili kavramlar üzerine kurulmuştur. Şair kâinatın yaradılışını, vücut ve varlık problemlerini dört unsurdan biri olan ateşle açıklamaya çalışır. Ateşe olumlu ve olumsuz pek çok anlam yükleyen Yenişehirli Avnî bu kelimeyi daha çok aşk ve tecellî anlamlarında kullanır. 249 beyitten ve 9 kısa fasıldan meydana gelmiştir. Eser Yenişehirli Avnî'nin şairlik hakkındaki bazı düşüncelerini içermektedir.

LEYLÂ HANIM

HAKKINDA KISA BİLGİLER

- İstanbul'da doğmuştur.
- Babası kazasker Moralızade Hamid Efendi'dir. Babasını çok sevdiği ve onun ilmine, irfanına değer verdiğini babasının ölümü üzerine yazdığı mersiyeden de daha iyi bir şekilde anlıyoruz.
- Annesi ise Keçecizâde İzzet Molla'nın ablası olan Hadice Hanım'dır.
- Leylâ Hanım ilk ilmi ve edebi bilgilerini aile çevresinden almıştır. Kaynaklarda Leyla Hanım'ın tahsilini, İzzet Molla vasıtasıyla tamamladığını ve İzzet Molla'nın öğrencisi olduğunu vurgulanır. Genel olarak baktığımızda Leylâ Hanım ailesi tarafından oldukça aydın ve edebiyata aşina bir ortamda yetiştirilmiştir.
- Leylâ Hanım'ın saray çevrisine de yakın olduğu şiirlerinden anlaşılmaktadır. Fakat böyle bir aileden gelmiş olmasına rağmen Leylâ Hanım'ın maddi sıkıntı çektiğini şiirlerinde görebiliyoruz.

DÎVÂN

- Tek eseri Dîvân'dır. Dîvân'da gazeller bölümünde her kafiyeden en az bir gazel bulunur. Bu onun iddialı olduğunu göstermektedir. Mevlana'yı da anarak dini tasavvufi şiirler yazmıştır fakat daha çok beşeri aşkı işlemiştir.
- Dîvân'da kaside, murabba, muhammes, tahmis, müseddes, tesdis, teşbih, müsemmen, temsin, terkib-i bend, terci-i bend, tarih, gazel, müstezat, şarkı, llgaz, rubai, kıt'a, müfret gibi türleri kullanmıştır. Görüldüğü gibi Leylâ Hanım Divan'ı nazım şekli açısından oldukça zengindir. Dîvân'ın dili ise oldukça açık ve akıcıdır. Anlatılmak istenen gizli anlamlara girmeden doğrudan anlatılmıştır.

ŞEREF HANIM

HAKKINDA KISA BİLGİLER

- Kahire'de doğmuştur.
- Şeref Hanım, şiir geleneği olan bir ailede dünyaya gelmiştir. Babası Molla Mehmet Nebil Bey klasik şiiri tanıyan ve şiirleri olan bir kişidir.
- Bursalı Mehmet Tahir'e göre Şeref Hanım bir Mevlevi'dir.
- Şair sıralı bir eğitim almasa da babası tarafından özel bir ilgi ile eğitilmiştir.
- Şeref Hanım'ın saraya kadar uzanan geniş bir çevresi vardır. Bundan dolayı şiirlerinde padişah ve saray motiflerini bolca işlediği görülmektedir.
- Şairin bir Gelibolu seyahati dışında İstanbul'un dışına çıkmadığı bilinmektedir.
- Saygın bir ailenin kızı olmasına rağmen sıkıntılı bir yaşam geçirmiştir.

DÎVÂN VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

- XIX. yüzyılın üç kadın şairinden biri olan Şeref Hanım'ın divanında 21 farklı nazım şekliyle yazılmış toplam 4803 beyit tutarında 677 şiir yer almaktadır. Dili sade ve nazım tekniği güçlü kabul edilen Şeref Hanım divan edebiyatının klasik mazmunlarına ve benzetmelere şiirlerinde yer vermiştir. Daha çok felekten şikâyet, kadere rıza, ehl-i dilin dünyada rahat yüzü görmemesi gibi konuları işlemektedir.
- Şeref Hanım'ın divanında Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'ye dair 6 manzumede 70 kadar beyit yer almaktadır. Ayrıca muhibbi olduğu Kādirî tarikatının kurucusu Abdülkādir-i Geylânî'ye ait dört manzumesi vardır.
- Bunların yanında Şeref Hanım Kerbelâ mersiyeleriyle tanınmıştır. Nitekim her yıl muharrem ayında bir mersiye kaleme aldığı kaynaklarda belirtilmekte ve divanında 689 beyit halinde 16 mersiye bulunmaktadır.

ÂDİLE SULTÂN

HAYATI HAKKINDA KISA BİLGİLER

- II. Mahmud'un kızı, Osmanlı hânedanı mensupları arasında yetişen tek kadın şair.
- Annesi Zernigâr Hanım doğumundan kısa bir süre sonra öldü.
- II. Mahmud, Adlî olan lakabına telmihen yeni doğan çocuğuna Âdile adını verdi.
- On üç yaşında iken babası vefat edince, tahsil ve terbiyesiyle ağabeyi Sultan Abdülmecid meşgul oldu.
- Yirmi yaşında iken, Mehmed Ali Paşa ile evlenmesi uygun görüldü. Nikâhları 28 Nisan 1845 tarihinde kıyıldı. Ertesi yılın şubat ayında bir hafta devam eden muhteşem bir düğünle evlendiler. Âdile Sultan'ın düğün töreni, XIX. yüzyılda Osmanlı sarayında yaşanan en ilgi çekici hadiselerden biri olarak tarihe geçmiştir.
- Âdile Sultan 1869'da kocasını, kısa bir süre sonra da kızını kaybetti.
- Nakşibendî tarikatı şeyhlerinden Bâlâ Tekkesi şeyhi Ali Efendi'ye intisap etti.
- Dindarlığı ve yardım severliğiyle tanınan Âdile Sultan'ın Fındıklı'daki sarayı âlim ve şeyhlerin sık sık toplanıp sohbet ettikleri, muhtaç ve fakirlerin her zaman başvurduğu bir yer haline geldi.
- 1899'da burada vefat etti.

DÎVÂN VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

- Âdile Sultan'ın şiirlerinin büyük bir bölümü dinî-tasavvufî bir mahiyet taşır. Münâcât, na'‘t, mersiye, ehl-i beyt ve ashap ile tarikat kurucularının methiyelerinden meydana gelen bu şiirlerin yanı sıra, babası, kocası, kızı ve kardeşleri için yazdığı manzumeler de divanında geniş bir yer tutar. Kendisinden önce vefat eden hânedan mensupları için yazdığı "**Tahassürnâme**" ve "**İftiraknâme**" gibi manzumelerde yer yer güzel parçalar bulunmasına rağmen, Fıtnat Hanım ve Leylâ Hanım gibi diğer Osmanlı kadın şairleriyle karşılaştırılacak olursa, pek başarılı bir şair olduğu söylenemez. Şiirlerinde kafiye hataları ve vezin yanlışlıkları da göze çarpar.

HAZIRLAYAN:

SONER AKDAĞ